

SIMÁNDI IRÉN

A SZABAD EURÓPA RÁDIÓ SZEREPE AZ 1956-OS FORRADALOMBAN

A Szabad Európa Rádió (a továbbiakban SZER) az 1956-os forradalom napjaiban készített műsoraiban végig követte a magyarországi eseményeket, a velük kapcsolatos nemzetközi történésekkel együtt. A rádió alapvető feladata volt az információk hírekbe szerkesztése, és azok közvetítése a hallgatóság felé.

A tanulmányban a rádiónak a híreknél bővebb tájékoztatást adó „Nemzetközi sajtószemle” című műsorából és a kommentárokból azokat gyűjtöttük ki, amelyek a forradalom legjellegzetesebb eseményeit közvetítették a magyar hallgatóknak. (Terjedelmi okokból a sajtószemlében megjelent tudósításokból és az ezek felhasználásával készült kommentárokból csak néhányat tudunk bemutatni!) A SZER hírforrásai, a hírügynökségek tudósításai, a különböző lapok hírei, a rádió kiküldött munkatársainak jelentései voltak. A budapesti eseményekről közvetlen tájékoztatást adott a SZER Monitoring Osztálya, ahol a budapesti Kossuth Rádió adásait rögzítették.

(1956. október 23., kedd)

A hírek élén kezdetben a lengyel változások álltak.

A Helsinkiben megjelenő *Sanomat* úgy vélte, hogy a Lengyelországban történt események¹ „meggondolkoztatják” a szovjet vezetőket. A lap véleményében megfogalmazta, hogy a lengyel gazdasági csőd vezetett a lakosság elégedetlenségéhez, és ez okozta a bizalmatlanság erősödését az ország vezetőivel szemben. A cikk írója azt is előrevetítette írásában, hogy az új lengyel vezetők útja a „na-

¹ 1956. június 28-án a lengyelországi Poznanban mintegy 100 ezer munkás vonult az utcára, az élet- és munkakörülmények javítását, szabad választásokat követelve. A karhatalom szétverte a tüntetést, az összetűzésnek mintegy 100 halálos áldozata, több száz sebesültje volt, kb. 600 tüntetőt letartóztattak. *1956 Kézikönyve. Kronológia.* 1956-os Intézet. Bp., 1996. 56.

1956. október 20-án megegyezés született a reformok ügyében. A szovjet vezetők elfogadták a Lengyel Egyesült Munkáspárton belül történt személyi változásokat. Leállították a szovjet csapatmozdulatokat. Gomulka beszédében értékelte a poznani eseményeket, és ígéretet tett az élet- és munkakörülmények javítására, meghirdette a szocializmus „lengyel útját”, a demokratizálási folyamat továbbvitelét. Uo. 69.

gyobb szabadság és önállóság biztosítása felé nem lesz könnyű és nem lesz bizonyalmaktól mentes.”²

A párizsi *France Soir* azt latolgatta, hogy milyen esélyei vannak a többi közép- és kelet-európai államoknak a lengyel út követésére. A lap szerint „Magyarország a lengyel úton halad és Nagy Imre hamarosan átveheti a lengyel Gomulka szerepét.”

A *Franc Tireur* a Lengyelországban végbement változást „igazi forradalomnak” nevezte. A lap szerint a közép- és kelet-európai események kiindulópontja Budapest volt, ahol a „nép akaratának megfelelően menesztették Rákosit, csak hogy az ő bukása után kompromisszumra került sor Gerő kinevezésével”.³ Lengyelországban nem került sor kompromisszumra – állapította meg a francia lap.⁴

(1956. október 24., szerda)

Október 24-én reggel, azonban a budapesti történéseké lett a főszerep. A bécsi lapok az első oldalon nagybetűs főcímeikkel számoltak be a budapesti eseményekről. A beszámolók leírása szerint „Magyarországon forradalmi a hangulat”, az ifjúság elérte a belügyminiszternél a felvonulás engedélyezését, amelyen óriási tömeg vett részt. A bécsi és más nyugati lapok munkatársai arról panaszkodtak, hogy információkat csak a Bécsbe érkezett utasoktól kaptak, mert a telefonösszeköttetés Budapesttel megszakadt.⁵

A szocialista *Arbeiter Zeitung* beszámolójának címe: „Most Magyarország fordulópontja következik.” A tudósító beszámolt a tüntetésen elhangzott követelésekről. A tömeg új kormányt, és a szovjet csapatok azonnali távozását követelte. A tüntetők azt kiabálták: „nem hajlandók beérni félmegoldással, a sztálinizmus teljes felszámolását kívánják”. A lap arról is beszámolt, hogy Budapesten kívül Győrben is nagy létszámú tüntetésre került sor. A lakosság a szovjet csapatok kivonulása mellett Mindszenty bíboros azonnali szabadon bocsátást is követelte. A *Neue Österreich* 200 ezerre becsülte a budapesti tüntetés résztvevőinek létszámát. A *Volksstimme* című lap, Gerő Ernőnek a kommunista párt első

² Magyar Rádió Archívuma (a továbbiakban MRA). Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 23. 4–5. Elhangzott 1956. október 23-án a 18 órás híradás után. Ifj. Thury Zoltán (1921–1995). Író, újságíró, 1951-től 1957-ig a SZER munkatársa. Rádiós álneve: Notárius. (Az 1956-os forradalom SZER-es hangzódokumentumainak írott változata másolatban a Magyar Rádió Archívumában található, ezért szerepel ez a forráshely a jegyzetekben.)

³ 1956. július 17-én váratlanul Budapestre érkezett Mikoján, és közölte Rákosival leváltását. Július 18-án az MDP KV ülésén Rákosi Mátyás „egészségi állapotára” hivatkozva lemondott első titkári funkciójáról, utóda Gerő Ernő lett. *1956 Kézikönyve. Kronológia*, 58. Lásd még: Pártegység a szocialista demokráciáért. A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége 1956. július 18–21-i ülésének határozata. *Szabad Nép*, 1956. július 23. 1–3.

⁴ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 23. i. m. 5.

⁵ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 24. 1. Elhangzott 1956. október 24-én 13 óra 10 perckor.

titkárának 1956. október 23-án elhangzott beszédét bírálta, és megjegyezte, hogy „nem járult hozzá a magyarországi hangulat lecsillapításához”. A grázi *Tagesprot* kijelentette, hogy „a legkegyetlenebb terror alkalmazása sem hozs-zababbíthatja meg tartósan a régi formájú szovjet uralom gyakorlását”. A lap arra is rámutatott, hogy Moszkvának rá kell végre ébrednie a közép- és kelet-európai országok elégedetlenségének méreteire.⁶

A svéd liberális *Stockholms Tidningen* vezércikkében rámutatott, hogy Magyarország és Lengyelország a legkultúraltabb és Nyugathoz a legközelebb álló ország a közép- kelet-európai országok közül. Ebből következően érthető, hogy ezek a nemzetek mozdultak meg először a szovjet elnyomók ellen. A folytatásban a cikk írója leszögezte, hogy „Magyarország legértékesebb eleme, a fiatal értelmiség és az egyetemi diákság állt az élre a szabadságjogok követelésénél.”

Az *Expressen* címlapja szuronyos orosz katonát ábrázol, a kép fölött óriás betűkkel: „Véres belső harcok Magyarországon. A szovjet csapatok elnyomják a szabadságharcosokat!”⁷

(1956. október 25., csütörtök)

Az amerikai lapok véleményükben azonosak: úgy vélték cikkeikben, hogy „forradalmi mozgalom söpör végig a vasfüggöny mögött”. A *New York Times* „Budapest mártírjai” címmel közölte vezércikkét. A cikk írója felháborodásának adott hangot, hogy Budapesten magyarok esnek el a szovjet harckocsik és katonák fegyvereitől. „A mártírok meghalnak, de kiáltásuk tovább zeng: Oroszok, menjetek haza!” Ez a hang bejárta az egész világot, nagy visszhangot verve más elnyomott népekben is. „Mi amerikaiak gyászoljuk a mártírokat és tisztelgünk a hősi halottak emléke előtt.” 1956 hőseit az 1849-es szabadságharc hőseihez hasonlította. 1849-ben a magyar szabadságharc bukásában nagy szerepe volt az orosz cárnak, aki csapataival leverte a szabadságharcot. 1849-ben „nem voltak magyar Quislingek,⁸ akik felszólították volna az oroszokat magyarok gyilkolására a budapesti utcákon.” „Ez a dicstelen szerepe betöltetlen volt Nagy Imre jelentkezéséig.”⁹

Gellért Andort, a Szabad Európa Rádió magyar osztályának vezetőjét talán az amerikai lapok véleménye is befolyásolta, amikor 1956. október 25-én elhang-

⁶ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 24. 3–4. Elhangzott 1956. október 24-én 18 óra 10 perckor.

⁷ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 24. 5. Elhangzott 1956. október 24-én 19 óra 50 perckor.

⁸ Quisling, Vidku Abraham Lauritz, 1887–1945, norvég politikus tevékenységéhez köthető. A nevéből származó fogalom idegen elnyomókkal együttműködőt jelent. *Magyar Nagylexikon*. Nagylexikon Kiadó. Bp., 2002. 225.

⁹ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 25. 4. Elhangzott 1956. október 25-én 12 óra 10 perckor.

zott kommentárjában Nagy Imre felelősségéről beszélt. „Budapest utcáin még ott hevernek a holtak, a házak füstölnek, s a gyilkos küzdelem még sok helyen folyik tovább, de a nagy dráma utolsó fejezete, a felelősségre vonás máris megkezdődött” – kezdte kommentárját drámai hangon Gellért Andor. A felelősségre vonás két sikon zajlik. A rendszer, Nagy Imre rendszere vonja felelősségre az események résztvevőit, s börtönbe veti vagy rögtönítelő bíróság elé állítja őket. Egy hosszabb folyamatban azonban, amely talán évszázadokig is eltarthat, a rendszer vezetői állnak majd a vádlottak padján, s a történelem ítéli meg örök időkre tetteiket. Lesznek, akiknek ítélete rövid lesz. Gerő Ernő például egyszerűen kijelenti majd, hogy egy idegen hatalom ügynökeként dolgozott, s nem tartozott a magyar nép sorsközösségébe, így minden lelkiismeret-furdalás nélkül „lövetett magyar emberekre, s ontott magyar vért”. Lesznek azonban a történelmi felelősségre vonásnak nagyobb súlyú vádlottjai is, például Nagy Imre miniszterelnök.

Nagy Imre személyisége nem az ismeretlenségből bukkant fel – állította Gellért Andor. Azon kevés kommunisták közé tartozik, akikhez a társadalom szinte minden rétege bizalommal fordult, s reményeket fűzött hozzá. Nagy Imrének volt lehetősége arra, hogy változtasson az ország gazdasági és politikai válságán; segítséget, támogatást kérhetett volna a nem kommunista rétegektől is. Ennek az embernek a felelőssége éppen ezért sokkal nagyobb, mint a párt más vezetőié. Felelnie kell először is azért, hogy október 23-áról 24-ére virradóan ki hívta be a szovjet alakulatokat a rend helyreállítására hivatkozva, s a szovjet katonákat ki vezényelte a magyar ifjúság, munkások és katonák ellen. Ha kiderül, hogy mindezt Nagy Imre követte el, „új pályája olyan tehertétellel indul, amely személyét lehetetlenné teszi az első és az eljövő magyar nemzedékek előtt”. Ha ő tette a felsoroltakat, káinbélyeggel a homlokán pecsételi meg a személyéhez fűződő illúziók sorát. A szovjet csapatok behívása ugyanis olyan merénylet volt a magyar nép ellen, amelyre nem akadt példa történelmünk során. Volt példa árulásokra, de arra, hogy az árulást az ország legfőbb vezetője követte volna el, még sohasem.¹⁰

A szovjet csapatok behívásának története ennél bonyolultabb volt. Gerő Ernő október 23-án este nyolc óra után telefonon beszélt Andropov budapesti szovjet követtel, s a szovjet csapatok segítségét kérte a rend helyreállításához. (Időközben megkezdődött az MDP KV rendkívüli ülése, amely 24-én hajnalig folytatta munkáját.) Andropov azt mondta Gerőnek, hogy meg kell kérdeznie a minisztertanács és a központi vezetőség megjelent tagjait arról, részt vegyenek-e a Magyarországon tartózkodó szovjet csapatok a rend helyreállításában Budapesten. A jelenlevők arra gondoltak, hogy 1953-ban Kelet-Berlinben is megoldotta a

¹⁰ MRA. Gellért Andor. Kedves Hallgatóink! 1956. október 25. 1–3. Elhangzott 1956. október 25-én 17 óra 9 perckor. Gellért Andor, 1907–1990. Újságíró. 1954-től 1957-ig a SZER Magyar Osztályának vezetője.

helyzetet a szovjet tankok megjelenése, tehát a vér nélküli vagy kevés véráldozattal járó szovjet jelenlét ebben az esetben is megoldás lehet. Ezzel mindenki egyetértett, még Nagy Imre is, de nem mondhatjuk azt, hogy ő hívta segítségül a szovjet csapatokat. „Ott ült karosszékeben, fáradt volt, az egész helyzet kétségbeejtő, s nem reagált. Nem mondta, hogy nem. Senki sem mondta. Gerő kérdésre mindenki azt mondta: »Igen, rendben van, természetesen.« Inkább olyan bölögetés volt. Senki sem szólt igazán mellette, meg ellene sem. Inkább mindenki tudomásul vette a bejelentést, hogy jó, rendben van, igen.” A döntésről szóló levelet Gerő fogalmazta meg, s arra kérte Nagy Imrét, írja alá. Nagy Imre nem mondott semmit, azt sem, hogy aláírja, azt sem, hogy nem. „Gerő ment utána kezében a levéllel, hogy írja alá. Nagy Imre meg egyre gyorsuló lépésekkel – a végén már majdnem futott – ment előtte.” A beavatkozásról szóló dokumentumot 26-ai dátummal Hegedüs András írta alá.¹¹

A *Daily Mail* cikkének címe: „Nagy Imre nem Gomulka.” „Nagy Imre egyelőre nem lesz Magyarország Gomulkája, ez bizonyos.” Gomulka ragaszkodott ahhoz, hogy minden sztálinista kerüljön ki a hatalomból Lengyelországban. „Nagy Imre erőtlén volt vagy rosszul időzített. Talán nem volt elég katonai ismerete. Hiba volt, hogy nem utasította vissza az orosz csapatok behívásának aláírását.” Majd később így folytatódik a cikk: „Nagy Imrét felhasználták az oroszok. Nagy Imre segítségül hívta az oroszokat, felszólította őket, hogy magyarokra lőjenek és megcsalta híveit.” A miniszterelnök nem tudta így megnyerni a munkásokat és a katonaságot. A felkelés Budapesten – a nyugat véleménye szerint – nem volt hiba. A magyar forradalom bizonyíték arra, hogy az orosz „rabszolgatartásnak” vége. Az orosz politikusoknak liberálisabb vezetést kell engedélyezniük Magyarországon.¹²

A *Le Monde* 1956. október 25-én délután megjelent száma egyebek mellett – a többi laphoz hasonlóan – súlyos lépésnek minősítette, hogy Nagy Imre segítséget kért a szovjet csapatoktól. „Nagy Imre szerencsecsillaga ennek következtében sokkal halványabban ragyog, mint a lengyel Gomulkáé, aki nem szorult orosz segítségre.” A lap bécsi tudósítójára hivatkozva közölte, hogy Budapesten kívül zavargások vannak Debrecenben, Szolnokon, Szegeden és Tatabányán is.¹³

(1956. október 26., péntek)

Az *Evening Standard* 1956. október 26-ai számában – a többi lap és a budapesti Kossuth Rádió tudósításait figyelembe véve – Mikes Imre a következő

¹¹ Hegedüs András: *Élet egy eszme árnyékában*. Bécs, 1985. 262–263.

¹² MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 25. 4. Elhangzott ismeretlen időpontban.

¹³ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 25. 2. Elhangzott 0 óra 10 perckor. (A lap tudósítása pontos információkat közölt a vidéki eseményekről is. Lásd: *1956 Kézikönyve. Kronológia*, 94–98.)

kommentárt írta: Ebben Nagy Imre és Kádár János hatalomra kerüléséről egyáltalán nem olyan lelkesítően számolt be, mint azt a Kossuth Rádió tette Budapesten. A politikai vezetésben a személyi váltást az utolsó pillanatban meghozott helyes döntésként értékelték. Mikes azonban úgy vélte, hogy ez az utolsó pillanat már régen elmúlt. Az is ezt bizonyítja, hogy az utolsó pillanatként engedték fajúlni az eseményeket, amíg a tragédia be nem következett. Milyen erkölcsi jogon hirdeti a budapesti kormányzat – tette fel a kérdést –, hogy az utolsó pillanatban nagyszerű döntés született? Azt emlegetik utolsó pillanatként, hogy a magyar földet szovjet csizmák tapossák, s tönkretesznek mindent, amit az évezredes kultúrnép megteremtett? „Az lenne a még kellő időben elcsípett utolsó pillanat, az lenne a bölcs megoldás, hogy a nemzet kint pusztul a barikádokon, szemben vele Nagy Imre vörös tankjai, fölötte pedig Nagy Imre statáriumai? Nem megoldás ez, hanem árulás és mézárszék, kiáltványszerkesztő urak!”

„Az utolsó hajót is arról lehet megismerni, hogy már elment” – tette hozzá Mikes. Nagy Imre személye pedig már régen nem megoldás, eljátszotta azt a lehetőséget, amelyet meg kellett volna ragadnia. A lehetőség adva volt: nem a nép ellen, hanem a nép élén kellett volna átvenni a hatalmat. A nép mögötte állt, követelte visszahívását, „a nép emelte ki a politikai kriptából, ahová örök hatalmi harcukban moszkvai vetélytársai letaszították”. Történelmünk során talán még sohasem volt egyetlen államférfinek sem olyan lehetősége, ütőkártyája, s az események és a véletlenek talán sohasem alakultak olyan kedvezően, mint Nagy Imre esetében. Tudjuk róla, hogy az Akadémia utcában „uralma első hat esztendejé”-t Moszkva iránti hű szolgálattal töltötte. Sztálin halála után fontos politikai szerepet kapott, de Rákosi újra letaszította posztjáról, Moszkva pedig tétlenül szemlélte az eseményeket. Szinte természetes volt, hogy az utóbbi hónapokban, a szabadságküzdelem előestéjén ismét az ő neve került előtérbe. A Petőfi-kör értelmisége, az ifjúság, a parasztság és a munkásság jó része is tőle várta a kibontakozást. Az események kezdetén a magyar nép egy emberként Nagy Imre mögött állt, neki csak cselekednie kellett volna, ahogyan Gomulka tette Varsóban. Határozottan az Akadémia utca asztalára kellett volna ütnie, s „a bűnös múlt már nincs is többé”, a reformfolyamatok elindulhattak volna. „Békén, boldogan, a néppel és a nép által, a hulló vér áradata és a gyász égnek törő kétségbeesése nélkül.”¹⁴

A *Die Welt* című nyugatnémet lap azt hangsúlyozta, hogy Magyarországon az összecsapások következtében a lakosság „jóindulatának utolsó morzsáját is egyszer s mindenkorra eljátszotta” a szovjet hatalom. „Hasonló vereség érte a Szovjetuniót rokonszeny tekintetében az ázsiai országokban és néhány afrikai államban.”

¹⁴ Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár (a továbbiakban OSZK Kt.). 451/1148. fond. 1–3. Elhangzott 1956. október 26-án 13 óra 10 perckor. Győri (Mikes) Imre 1900–1990. Újságíró, szerkesztő. 1951 és 1976 között a SZER munkatársa. Rádiós álneve: Gallicus.

A *Telegraph* című nyugat-berlini lap azt írta, hogy a szovjet csapatok behívása miatt Nagy Imre elnyomóként mutatkozott be.

Az osztrák lapok azt hangsúlyozták, hogy a forradalom Magyarországon tovább terjedt. Gerő Ernő felmentésével a harcok nem csillapodtak. A *Wiener Zeitung* és a *Neues Tages* megjegyezte, hogy a forradalom a vidéki városokban, Debrecenben, Szolnokon és Szegeden is fegyveres összecsapásokba torkollott. A tudósítók úgy tudták, hogy Győrben minden középületről levették a vörös csillagot. A *Die Presse* jelentős előrelépésnek tartotta, hogy a budapesti rádió már szabadságharcosoknak nevezte a felkelőket, a korábbi fasiszta, reakciós és ellenforradalmi bandák helyett. Úgy látszik – folytatta az újságíró cikkében – „a rendszer ráébredt, hogy ezt a hazugságot a Nyugat egyszerűen nem hiszi”.¹⁵

(1956. október 27., szombat)

A nyugati sajtó a „legsúlyosabban megbélyegzi a szovjet csapatok magyarországi beavatkozását”. „A megbélyegzésen túlmenően a sajtó nagy többsége a szabad országok közbelépését sürgeti.” Ezt a követelést támasztotta alá az angol liberális *News Chronicle* cikkében, amely szerint a „szovjet hadsereg segítségül hívása után Nagy Imre csak egyféleképpen szerezheti vissza az elvesztett bizalmat: a kommunizmus megtagadásával egyenlő engedményeket kell tennie. Függetlenül attól, hogy mit tesz Nagy Imre, a magyar nép megsegítése a szorongatott helyzetben a mi kötelességünk.” A budapesti polgárok az angol követ segítségét kérték abban, hogy a szovjet beavatkozás ügye sürgősen kerüljön az ENSZ elé. Az ENSZ-nek el kell ítélnie az alapokmány megsértéséért a Szovjetuniót. „A szabad világ nem lehet néma tanúja a most elkövetett bűnnek.”¹⁶

A francia *Franc Tireure* cikkében csodálkozásának adott hangot, hogy Tito miért nem tiltakozott a szovjet csapatok magyarországi beavatkozása ellen. A cikk írója arra figyelmeztet, hogy a Vörös Hadsereg alakulatainak bevetésével nemcsak a varsói egyezményt szegték meg, hanem a Szovjetunió és Jugoszlávia egyezményét is, amelyben a közép- és kelet-európai népek kérdéséről határoztak. A lap végül sürgeti a nyugati nagyhatalmakat, hogy „ne hagyják múlni az időt, a szabadságharcosok szempontjából minden perc nagyfontosságú, és tegyenek haladéktalan lépéseket”.

A bécsi *Neue Kurrier* vezércikkében a következőket írta: „Nagyon jól tudjuk, hogy az Egyesült Államok vagy más nyugati demokratikus hatalom hivatalos beavatkozása újabb világháborút indíthat el. Meggyőződésünk ennek ellenére, hogy a magyarországi szabadságharcosokat a szép szavak elsuttogásánál na-

¹⁵ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 26. 2–3. Elhangzott 1956. október 26-án 21 óra 45 perckor.

¹⁶ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 27. 1–2. Elhangzott 1956. október 27-én 18 óra 35 perckor.

gyobb támogatásban és segítségben kell részesíteni.” „Magyarországon kitört a forradalom. A kormány magára maradt, és csak a szovjet szuronyok segítségével tartja fenn uralmát.” A magyar nép kétségbeesett elszántsággal vívja szabadságharcát. „Ilyen körülmények között nem csak egy lehetőség nyílt meg a nyugati világ előtt. A lehetőség megnyílásával nagy felelősség is jár. Megtehetné-e a Nyugat, hogy elhárítja magától ezt a felelősséget?”¹⁷

(1956. október 28., vasárnap)

A *Sunday Times* cikkében azt írta, hogy a magyarok Budapesten a brit nagykövet segítségét kérték, hogy a követség hívja fel az angol kormány figyelmét arra, ami Magyarországon történik. A kormány válaszában biztosította a magyar népet arról, hogy a „nyugati világ felfigyel hősi harcukra és a Nyugat teljes csodálatát és rokonszenvét is kivívta ez a küzdelem”. A továbbiakban a cikk írója felhívta a figyelmet, hogy a „Nyugatnak vigyáznia kell arra, ne hogy súlyosbítsa a helyzetet”, és az ENSZ a legmegfelelőbb szervezet a kialakult helyzetben a kellő lépések megtételére.¹⁸

Borsányi Julián 1956. október 28-án elhangzott kommentárjában egyebek mellett megerősítette a nyugati sajtó véleményét a magyar szabadságharcosok helytállásáról. A világ közvéleménye bámulattal figyelte a magyar forradalmárok hősiességét – írta –, a katonákat, akik hűségesekek maradtak népükhöz, s a harcolók oldalára álltak. Az ellenállás megéri az áldozathozatalt, hiszen az ENSZ Biztonsági Tanácsának 28-ára való összehívása is azt bizonyítja, hogy a nemzetközi szervezetek szintén figyelemmel fordultak Magyarországra felé.¹⁹

Mint ismeretes, a magyar kormány 1956. október 28-án tett nyilatkozatában felhívta az ENSZ Biztonsági Tanácsának figyelmét arra, hogy azok az események, amelyek Magyarországon október 22-én és utána történtek, valamint az ezeket követő intézkedések kizárólag a Magyar Népköztársaság belügyének tekintendők, így nem tartoznak az ENSZ tárgyalási jogkörébe. A magyar kormány hangsúlyozta, hogy az országban történt események semmilyen tekintetben sem fenyegetik a nemzetközi békét és biztonságot. Az ENSZ alapokmányára hivatkozva, a fentiek figyelembevételével a Magyar Népköztársaság kormánya tiltakozott az ellen, hogy az ország belügyeivel foglalkozó bármilyen kérdés a szervezet napirendjére kerüljön.²⁰

¹⁷ Uo. 4–5.

¹⁸ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 28. 1. Elhangzott 1956. október 28-án 12 óra 25 perckor.

¹⁹ MRA. Borsányi Julián. Bell ezredes elmondja. 1956. október 28. 1. Elhangzott 1956. október 28-án 14 óra 50 perckor. Borsányi Julián 1903–1992. Hadtörténész, újságíró. 1951 és 1969 között a SZER munkatársa. Rádiós álneve: Bell ezredes.

²⁰ Békés Csaba: *Az 1956-os magyar forradalom a világpolitikában*. Tanulmány és válogatott dokumentumok. 1956-os Intézet, Bp., 1996. 89–91.

A skandináv sajtó állásfoglalása a kommunista sajtó kivételével egységes a Szovjetunió magyarországi beavatkozásával kapcsolatban. A norvég munkáspárt lapja, az *Arbeider Bladet* vezércikkében azt hangsúlyozta, hogy „mit jelent a gyakorlatban a Varsói Egyezmény különböző pontjainak értelmezése”. Majd azt fejtegette, mi lesz a magyarországi szovjet beavatkozás következménye a többi kelet-európai országban. Bizonyosra vehető, hogy ez a kérdés nyugtalanítja a szovjet vezetőket is. A Magyarországról érkezett hírek tragikusak – jelentette ki a cikk írója. Végezetül a következő kérdéseket fogalmazta meg: „Tehetetlenül kell néznünk a magyarországi szabadságharcosok lemészárlását? El kell tűrnünk, hogy saját honfitársaink egy csoportja, a kommunisták szégyentelenül az elnyomók oldalára állnak?” A norvég kommunisták magatartásáról minden norvég „mélységes megvetéssel vesz tudomást”. „A magyarországi tragédia újabb kijózanulókat fordít el a kommunista pártoktól.”²¹

(1956. október 29., hétfő)

Az 1956. október 29-én reggel megjelent angol lapok véleménye szerint „a szabadságharcosok győztek”. A londoni *Times* megjegyezte, hogy a Szovjetunió vezetőinek tudomásul kell venniük „az idő múlását, és fel kell adniuk a múlt eszközeit”.

A *Daily Telegraph* megjegyezte, hogy a magyarországi szabadságharchoz hasonlóan gondot jelentett a szovjet vezetésnek Lengyelország, ahol a nemzet kiállt „elidegeníthetetlen” jogai mellett.

A *Daily Express* cikkében kijelentette: „Magyarország ügye elintéződött.” A magyar nép bátorsága szabadsághoz juttatta a népet. „Adja Isten, hogy ezt meg is őrizzék!”

A liberális *News Chronicle* a következőket írta: „A Nyugatnak be kell bizonyítania, hogy hajlandó védelmi szervei módosítására, ha a Szovjetunió visszavonja csapatait határai mögé. Nekünk egyetlen érdekünk van Közép- és Kelet-Európában: az elnyomottak megsegítése.”

A munkáspárti *Daily Herald* cikke szerint a magyarországi terror alkalmazásának az a tanulsága, hogy a „szabadság ellenségei a szocializmus ellenségei is. Ez a diktatúra lényege”.

Figyelmet felkeltő cikk jelent meg az angliai kommunisták lapjában, a *Daily Workerben* is. Tragikus, hogy a magyar vezetők a szovjet hadsereg segítségét kérték a kormánytól. „Biztos, hogy egyetlen orosz katona se kíván harcolni sehol.” A szovjet katonák inkább a Szovjetunióban maradtak volna, és „élveznék a

²¹ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 28. 5–6. Elhangzott 1956. október 28-án 18 óra 25 perckor.

szocializmus gyümölcseit, amelyeket saját népük hősi munkája tesz számukra elérhetővé”.²²

A *Tribune de Geneve* feltette a kérdést: „Vajon kinek a kezében van a hatalom?” Nagy Imre kormánya csak Budapesten és közvetlen körzetében tudja ellenőrizni a történeteket. „Ennek a körnek őrzői a szovjet páncélosok. A magyar kormány tehát fogoly.” Az ország nagy része a szabadságharcosok kezében van. Az első lépés – folytatódik a cikk – a szovjet csapatok kivonása, majd szabad választások kiírása, amelynek eredményeként a nép eldöntheti, kié legyen a hatalom.²³

Az angol *Evening Standard* 1956. október 29-én délután megjelent száma vezércikkének címe: „A szabadságharcosok győzelme!” „A magyar nép történelmet csinált.” A magyar nép megmutatta, hogy a „kommunista zsarnoki uralom megdönthető még akkor is, ha a kegyetlen elnyomás óriási katonai erővel rendelkezik”.²⁴

(1956. október 30., kedd)

A *Giornala d'Italia* című olasz lap értesülése szerint a magyar szabadságharcosok addig nem teszik le a fegyvert, amíg a nyugati mintájú demokrácia megteremtésére nem látnak garanciákat. „A jelek szerint – folytatódik a cikk – a felkelők diktálnak a kormánynak.” A lap nagyszabású olasz diáktüntetésről számolt be, amellyel szolidaritásukat fejezték ki a magyar diáksággal.²⁵

Mikes Imre október 30-án *Vigyázat, magyarok!* című kommentárjában baljós sejtéseit hozta hallgatói tudtára. „A hegyről alászakadó lavina, amely mindent elsodor és összetör útjában, nyomorult csiga az események viharló áradatához képest hazánkban.” A viharló áradatot a magyar nép hozta létre bátor harcával, s győzte le „e legelszántabb tiránna inkvizíciós erejét”. A magyar nép ezt a mártíromságot nemcsak saját szabadságáért vállalta, hanem az egész emberiség egyetemes szabadságáért is. „A világ ott hajlik előtted boldog rajongással és múlhatatlan hálával.”

A harc tehát tovább folyik. A híradások, amelyek korántsem meggyőzők, azt adják tudtunkra, hogy a szovjet csapatok kivonulnak az országból. „Ősszekulcsoljuk-e kezünket imára? Nem kulcsoljuk össze. Hitetlen Tamásokká váltunk, s ezen ne csodálkozzék senki.” Hitetlenkedünk, hiszen annyi megaláztatás, gyalázat és gyász után, amennyi a mögöttünk levő esztendőkből felgyülemlött, nem is

²² MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 29. 1–3. Elhangzott 1956. október 29-én 11 óra 30 perckor.

²³ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 29. 1. Elhangzott 1956. október 29-én 22 óra 30 perckor.

²⁴ Uo. 4.

²⁵ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 30. 2–3. Elhangzott 1956. október 30-án 9 óra 30 perckor.

viselkedhetünk másképp. „Kétkedünk hát, miért ne kétkednének, hiszen a tündérmeséket is emberek írják, s akik megírták a nemzet részére a poklokat, megírják-e, megírhatják-e a nemzet részére a mennyeket?” Sokan azt mondják, hogy feleslegesen aggódunk, vége az ellenségeskedésnek, mostantól csak testvér van, aki „együtt és egy céllal győzött a barikádokon”. A megnyugvás, a béke korszaka következik. Mi mégis úgy gondoljuk – mondta Gallicus –, hogy „vigyázz, forradalom, elveszítheted a fegyvernagyváson azt, amit a fegyvercsörgéssel világraszólón megkerestél”. A kivívott győzelemnek semmi biztosítékát nem tapasztaljuk; „aki beletörődik abba, hogy megállapodjék az elején, az nem jut messzire”.²⁶

Kommentárja végén Gallicus arra biztatta hallgatóit, hogy őrizzék meg fegyvereiket, folytassák a sztrájkot a gyárakban, az üzemekben és a földeken, s válalják a megnyugvás helyett a forradalom nehézségeit addig, amíg „nem támadhat többé olyan belügyminiszter, aki a puskákat” a tiszta szemeknek szegezheti. Addig, amíg az ígéretekből valóság nem lesz, függetlenség és alkotmány. „Nem azt akarjuk, hogy fegyvered használj, csak azt, hogy fegyvered nem használjad légyen hiába, gyermeked nem hullott el légyen semmiért a barikádokon.”²⁷

A *Daily Mail* vezércikkének címe „Remélünk és imádkozunk”. Ha győz a magyar szabadságharc, az lesz a világtörténelem egyik legnagyobb csodája. „Az angol nép remél.” Nagy Imre azt állította, hogy a szovjet csapatok kivonulnak az országból. Lloyd angol külügyminiszter viszont bejelentette a Házban, hogy „orosz csapatok vonulnak Magyarországra”. A külügyminiszter a következőket mondta: „Csak figyelhetünk és imádkozhatunk, teljes szívvel támogatva azt a segítséget, amit kormányunk megadhat, és együtt érzünk azzal a rokonszenvvel és csodálattal, amelyet az angol külügyminiszter a kormány nevében kifejezett.”²⁸

(1956. október 31., szerda)

A Magyarországon tartózkodó angol laptudósítók közlései szerint Budapest utcáin nyugalom van. Ennek alapján a liberális *Manchester Guardian* a magyar és a szovjet viszony jövőbeli alakulását latolgatta. A lap azt vizsgálta, hogy a szovjet vezetés fontolóra vesz-e valamiféle lengyel megoldást Magyarországon is? A magyar nép egyértelműen kinyilvánította, hogy szabadságot, egyenjogúságot követel mind gazdasági, mind politikai téren minden országgal, így a Szovjetunióval is.

²⁶ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 30. 1. Elhangzott 1956. október 30-án 21 óra 45 perckor.

²⁷ OSZK Kt. 451/1154. fond. 1–3. Elhangzott október 30-án 20 óra 51 perckor.

²⁸ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 30. 1. Elhangzott 1956. október 30-án 21 óra 45 perckor. (A lap tudósítása a szovjet csapatok első magyarországi beavatkozásáról szól.)

A francia szocialisták lapja, a *Populaire* a magyarországi eseményekről a következőket írta: A forradalom nagy hatással van a francia kommunista pártra. „A közhangulat a francia kommunisták között is Moszkva ellen fordul.” A francia munkások képviselői szervei, a szakszervezetek vezetői egységesen ítélték el a szovjet fegyveres beavatkozást. A lap cikkének befejezésében arról írt, hogy a Vörös Hadsereg tankjainál erősebbnek bizonyultak a szabadságharcosok, mert bátorságukkal „győzött a magyar szabadságharc”.²⁹

A *Frankfurter Allgemeine Zeitung* cikkének címe: „Az orosz akadály.” A cikk írója úgy vélte, hogy a magyar forradalom győzelmének egyetlen akadályá Moszkva. Minderről lehet tárgyalni, ha a szovjet csapatok kivonulnak Budapestről. A forradalmárok úgy gondolták – olvashatjuk a cikkben –, hogy politikai céljaikat már majdnem teljesen elérték, ezek az egypártrendszer megszüntetése, szabad választások és gazdasági reformok. A szabadságharcosok bizalmatlanságát csak a szovjet tankok kivonulása oszthatja el. A lap megállapította, hogy a kormány elfogadta a felkelők követeléseit, így a szovjet csapatoknak „nincs többé ürügyük Magyarország megszállására”. A szovjet kormánynak választania kell – írta később a lap –, vagy elveszíti a szavahihetőségét a nyugati világban, vagy „lemond birodalmának egyik előteréről, amelynek értéke ezekben a napokban rendkívül kérdésessé vált”.³⁰

(1956. november 1., csütörtök)

Az amerikai *Daily News* a következőket írta: „Úgy látszik, Magyarországon a kommunista ellenes erők száz százalékban győztek.” A miniszterelnököt a felkelőknek sikerült rákényszeríteni az egypártrendszer felszámolására, szabad választások ígéretének megtételére. A lap örömmel üdvözölte Mindszenty József kiszabadulásának tényét. A lap feltételezése szerint a kommunisták még megpróbálják a folyamatot megállítani, és elérik az ígéretnek legalább egy részének visszavonását is. Azt is feltételezi a lap, hogy „a Kérem nem óhajt egy második magyarországi felkelést”. A cikk írója az amerikai nemzet tiszteltetését tolmácsolta a magyar szabadságharcosoknak, és reményét fejezte ki, hogy a győzelem kiaknázásával tartós eredményeket tud a magyar nép elérni. Majd megállapítja: ha a kitűzött célokat sikerül megvalósítani, akkor „az 1956-os magyar szabadságharc a történelemben a kommunizmus végének kezdeteként kerülhet be”.³¹

²⁹ MRA. (A kéziratban nincs szerző.) Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 31. 1–3. Elhangzott 1956. október 31-én 16 óra 20 perckor.

³⁰ MRA. Bogyay Tamás: Nemzetközi sajtószemle. 1956. október 31. 2–3. Elhangzott 1956. október 31-én. (A dokumentumon időpont helyett csak az szerepel, hogy ez a negyedik sajtószemle volt.) Bogyay Tamás 1909–1994. Történész, művészettörténész. 1952 és 1974 között a SZER munkatársa. Rádiós álneve: Kőszegi Ákos.

³¹ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. november 1. 4. Elhangzott 1956. november 1-jén 12 óra 20 perckor.

Az angol sajtó cikkeiben minden kétséget kizáróan elismerte a forradalom győzelmét. A *Times* első oldalán közölte a hírt Mindszenty kiszabadulásáról. A politikai helyzetet azonban tisztázatlannak látta. A lap némi tartózkodással fogadta el Nagy Imre azon kijelentését, hogy a szovjet csapatokat Gerő Ernő hívta be. Ennél sokkal jelentősebbnek tartotta a nemzeti tanácsok deklarációját, amelyben a többpártrendszer létrejöttét és szabad választásokat követeltek. A *Times* azt tartotta valószínűnek, hogy „egy szovjet hivatalos nyilatkozat beismeri majd: súlyos hibákat követtek el a csatlósállamokban, és megígérik a szovjet csapatok kivonását ezekből az országokból”.³²

(1956. november 2., péntek)

A *Le Peuple*, a svájci szociáldemokraták lapja vezércikkének címe: „Demokratikus felkelés Magyarországon”. A lap Magyarország 12 éves történetét vizsgálta cikkének első részében. Ebben rávilágított a legfontosabb összefüggésekre, például arra, hogy a kommunista rendszer „viszonylagosan szabad választás eredményének megcsúfolásával ült a magyar nép nyakára”. „A vas és acél országává akarta alakítani Európa kertjét. Hatalmas adókkal tartatott el egy óriási bürokratikus gépezetet, amely nemcsak kegyetlennek, de tehetetlennek is mutatkozott. A félelemre alapozott szovjet terror rendszert valószínűsítették meg, és megrendezett perekkel eltávolították a közéletből vagy emigrációba küldték a nép választott vezetőit.” Nem lehet tehát csodálkozni, hogy a magyar nép „fellázadt”. Az sem csoda, hogy „a szovjet kormány tankokkal kívánja megmenteni a korrupst, tehetetlen és a nép által gyűlölt véenceit”. Az orosz csapatok a beavatkozással „ellenforradalmi” cselekedetet követtek el. A magyar nép a függetlenségért harcol, ezért minden jóérezésű ember alapvető kötelessége a magyar nép megsegítése. „Vonuljon ki a szovjet Magyarországról!” – fejezte be cikkét az újságíró.³³

Az olasz sajtó lényegesen kevesebbet foglalkozott Magyarországgal, mint az előző napokban. A lapokban a fő helyet Szuezi és a közel-keleti kérdés tárgyalása foglalta el. A kormányhoz közelálló *Messaggero*: „Lengyelországnak és Magyarországnak sikerült megszabadulnia a rabszolgasorsától, és most új életformát követelnek: kenyeret akarnak és szabadságot” A cikk írója megállapította, hogy a küzdelem nem volt fölösleges, és a „terror nem tér többé vissza Magyarországra”.³⁴

³² MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. november 1. 5. Elhangzott 1956. november 1-jén 20 óra 20 perckor.

³³ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. november 2. 5–6. Elhangzott 1956. november 2-án 13 óra 35 perckor.

³⁴ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. november 2. 4. Elhangzott 1956. november 2-án 22 óra 20 perckor.

(1956. november 3., szombat)

A *Daily Mail* az egyik legnagyobb példányszámban megjelenő angol lap az első oldalon számolt be arról, hogy Budapest körül felsorakoztak a szovjet egységek. Részletesen ismertette a „szovjet gyanús játékát”.³⁵

A Münchenben megjelent *Abend Zeitung* az első oldalon meglehetősen peszsimista cikkben foglalkozott a szuezi háború lehetséges következményeivel, kivetítve ezt Magyarország problémájára. „Kockán forog Magyarország szabadsága” – írta a lap, amelyért a magyar nép óriási véráldozatot hozott. A magyar szabadságharcosok győzelmét az egész világ részvéte, bátorítása is segítette. „Magyarországnak most az egész világ segítségére volna szüksége, hogy begyógyítsa vérző sebeit. De a világnak most más, nagyobb gondjai vannak. A szovjet ezt ki fogja használni. És mindez – egy kanális miatt!”³⁶

A *Tribune de Lausanne* vezércikkének címe: „Ismét veszélyben Magyarország.” A lap szerint a szovjet vezetés haragját a magyar nép egyöntetű lelkesedése, összefogása váltotta ki. Pedig semmi különleges nincs abban – folytatódik a cikk –, ha egy nemzet szabad választásokat, függetlenséget akar. A kommunisták attól félnek, hogyha választásokra kerülne a sor még az 5%-ot sem kapnák meg.³⁷

Az angol *Manchester Guardian* véleménye szerint nehéz elképzelni, hogy az „oroszok megkockáztatnak egy újabb budapesti ostromot”. Inkább a szabadságharcosok „megfélemlítésére törekszenek erőik felvonultatásával”.³⁸

(1956. november 4., vasárnap)

November 4-ei kommentárjában Gallicus egy kis nemzet hősi küzdelmét elevenítette fel hallgatóinak. „A magyar szabadság vérfolyamain újtukra indultak a kalózok, a magyar vértanúk még ki sem hült tetemén ott rágódnak már a férgek, megalakult a szovjet ágyútankok kormánya”, Kádár János vezetésével. Ezt követően Mikes felsorolta a kormány tagjait. Úgy vélte, a névsorhoz nem kell magyarázatot fűzni; ismert a múltjuk, a jelenük, tehát a jövőjük is.

Tételezzük fel, hogy a kormány tagjai ismeretlenek lennének, de vállalnák „e tragikus percben a moszkvai orvgyilkosok szolgálatát”? Találnánk-e a magyar nyelvben egyetlen szót is védelmükre, hogy árulásukat enyhítsük? „Lehet, hogy az 1956-os muszkavezetők az idegen szuronyokkal időre-órára visszahódítják a

³⁵ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. november 3. 1. Elhangzott 1956. november 3-án 6 óra 35 perckor.

³⁶ Uo. 3.

³⁷ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. november 3. 4. Elhangzott 1956. november 3-án 22 óra 20 perckor.

³⁸ MRA. Thury Zoltán: Nemzetközi sajtószemle. 1956. november 3. 5. Elhangzott 1956. november 3-án 23 óra 20 perckor.

hatalmat”, nem fordulhat azonban elő, hogy a magyar nép életében joguk és helyük legyen valamikor is.

A kormány azzal védekezik, hogy a munkásság és a parasztság, a dolgozó nép védelmében hozta meg döntéseit. A valóság ellenben az, hogy a munkásság és a parasztság, az egész nép kelt fel ellenük, s életüket adták azért, hogy ne ők legyenek a vezetők. „Ezek a Kádárok mernek a nemzet és a haza nevében beszélni?... De hiszen ugyanez a Kádár János rövid hetvenkét órával ezelőtt beismerni kényszerült, hogy pártját úgy fújta szét, úgy fújta a semmibe a forradalom megmozdulásának orkánja, mint a pitypang bőbitáját a tavaszi szél.” A nemzet ügyének szolgálatába állt a néppel a párttagság is, hiszen a párttagság is a magyar nép. Kádárék mögött egyetlen ember sem állt, a szovjet fegyverekre támaszkodtak, azok tartották életben őket. Az új kormány élén Kádár jellemző módon mindenről beszélt, csak az áldozatokról nem. Mi közülük ezeknek a magyar néphez? „Mégis újból itt maradnak. Hajóznak a vérfolyamon, miniszteri foteljeiket a magyar szabadságharc mártírjainak sírján állítják fel.” Ehhez nem kell magyarázat, felesleges minden hang. Tetteik hirdetnek felettük visszavonhatatlan ítéletet.

A magyar nép, egy tízmilliós kis ország egy kétszázmilliós birodalom legyőzhetetlen erejével állt szemben. A forradalom első részében a győzelem a katonai erénynek, a halálmegvető bátorságnak és a nemzet összefogásának volt köszönhető. Ez az akarat, a cél elérése a legfőbb parancs a szabadságharc ezen óráiban is. A nép csodát művelt tegnap, s csodát tesz ma is. Küzdelmében az egész világ tekintete rajta van. „Nem tudjuk és nem tudhatjuk, hogyan végződik az a történelmi viadal, amelyet mi, kis nép, de nagy nemzet folytatunk a ránk zúduló zsarnoksággal szemben.” Azt azonban mindenki tudja, hogy azok a barikádok, amelyeken vér hullik, „a századok végezetéig megmaradnak, mint az emberi szabadság legfényesebb bástyái, s azok, akik nagy áldozatunk óráiban e barikádokon rést akarnak nyitni, a századok végéig átkozottak lesznek”.³⁹

„Londonban, Párizsban, Washingtonban, New Yorkban, a szabad országokban mindenütt mérhetetlen, valóban elemi erejű felháborodás fogadta a szovjet merénylet hírét. Nagy Imre miniszterelnök hajnali bejelentésének elhangzása után alig néhány perccel működésbe léptek a nyugati távirati ügynökségek, és pár perc múlva már megszólaltak a nyugati rádióadók. A magyarországi események visszhangja az előzetes vasárnapi nyugalom ellenére villámgyorsan kialakult. Az amerikai, angol, francia, a skandináv és a többi nyugati rádióadó műsora megszakításával körülbelül félóránként, egyes esetekben tizenöt–husz perccelként számol be a legújabb magyar hírekről. A közvéleményt nyugaton rendkívül gyorsan, valójában páratlanul gyorsan sikerült mozgósítani. A Szovjetunió hajnalban, vasárnap hajnalban indította meg a támadást Magyarország ellen és feltehetően arra számított, hogy a támadás időzítésével több órát nyer, – csak ké-

³⁹ OSZK Kt. 451/1160. fond. 1–3. Elhangzott 1956. november 4-én 10 óra 23 perckor.

sőbbi időpontban kell a nyugati közvélemény nyomásának erejével számolnia. A londoni, párizsi, washingtoni és a többi nyugati jelentés azt mutatja, hogy ez a szovjet számítás nem vált be. Nem csak a nemzetközi szervezetek ülései bizonyítják a Nyugat gyors reakcióját a magyarországi szovjet támadásra.

A politikai és diplomáciai gépezet működésének megindulásán kívül azonnal jelentkezték a nyugati demokratikus politikai pártok, azok vezetői, a pártok nemzetközi szövetségei, a különböző egyesületek, társadalmi szövetségek, és több helyen már ma délután tiltakozó felvonulásokat rendeznek, tömegtüntetéseken tiltakoznak a magyarországi szovjet merénylet miatt. A szabad országokban azt tartják, hogy a Vörös Hadsereg a magyarországi szabadságharc puccsszerű elintézésére már nem számíthat. A közvélemény súlya ennél sokkal hamarabb és sokkal nagyobb erővel jelentkezik. Nyugati körökben hangoztatják, hogy a szabad országok közvéleménye az elmúlt napokban is jelentős tényezőnek bizonyult. A szabad sajtó, a nyugati pártok, a kereszténydemokraták, a liberálisok, a szocialisták, a többiek megbélyegző ítélete a magyarországi szovjet beavatkozásról valójában egyhangú és nyomatékos figyelmeztetés volt. Az amerikai szállítómunkások már napokkal ezelőtt bejelentették, hogy nem hajlandók a Szovjetunióba irányuló szállítmányok berakásán dolgozni. Jelek vannak arra, hogy az amerikai szállítómunkások fellépésének módjára megmozdul a nyugati munkásság nagy többsége, megmozdulnak a szakszervezetek, a pártok és az eddigi londoni, párizsi, washingtoni hangulatból arra lehet következtetni: Moszkva magyarországi cselekedetei visszhangját és a nyugati közvélemény erejét nem becsülte fel megfelelő módon.⁴⁰

Összefoglalás

1956. október 23-án a Szabad Európa Rádió Magyar Osztályán dolgozó munkatársaknak nagyon kevés ismeretük volt a hazai eseményekről. Tájékozódásukat a Hírközpontba érkezett hírugynökségi jelentések, a lapok cikkei, a Monitoring Osztály lehallgatott adásai és a korábban szerzett sajtó ismereteik szolgálták. A rádió amerikai vezetése nem adott iránymutatást arra vonatkozóan, hogy műsoraikban mit és hogyan használjanak fel a rendelkezésükre álló információkból. A rádió alapszabálya megkövetelte, hogy csak azt a hírt volt szabad felhasználni, amelyet két, de inkább három, egymástól függetlenül működő hírugynökség megerősített. A „Nemzetközi sajtószemlét” és kommentárokat készítő munkatársak esetében az információk ellenőrzésének lehetősége nagyobb volt, mint például a hírek összeállításánál, mert ők összegyűjtötték a különböző hírforrások információit ugyanarról az eseményről. Így volt idejük a feldolgo-

⁴⁰ MRA. Ifj. Thury Zoltán: Speciális kommentár. 1956. november 4. Elhangzott 1956. november 4-én 12 óra 35 perckor.

zásra, ellenőrzésre, a műsor összeállítására, és joggal bízhattak abban, hogy ugyanarról az eseményről a több forrásból érkezett információ a hiteles.

Ma már azonban tudjuk, hogy az 1956. október–novemberben a SZER-nél hitelesnek vélt tudósítások nem mindig tükrözték a valóságot, az események pontos történéseit. Ennek több oka is volt. Az okokat maga a forradalom szülte. Hangsúlyozni kívánjuk, hogy egy békésnek indult, reformokat követelő, a Rákosi-rendszer és hibáit felszámoló, fiatalok vezetete tüntetés változott át fegyveres felkeléssé. Erre a fordulatra sem a magyar társadalom, sem maga a reformokat követelő ifjúság, munkások és támogatóik nem volt felkészülve.

Gerő Ernő és a magyar politikai vezetés együttesen sem tudott mit kezdeni az 1956. október 23-án este kialakult helyzettel. Az ifjúság vezetői nem tudták például 23-án este elérni a rádiónál, hogy jogos követeléseiket beolvassák. Ez végzetes hibának bizonyult, mert a békés tüntető tömeg számára itt vált először világossá, hogy a régi politikai vezetés nem veszi tudomásul a reformok szükségességét. A szovjet csapatok segítségül hívása pedig visszafordíthatatlan folyamatot indított el, mert az emberek egyszerre gyűlöltek a magyar politikai vezetést és a szovjet megszállókat. Nagy Imre miniszterelnök és kormányának tagjai pedig nem határolódtak el azonnal és a tömegek számára is egyértelműen, világosan a Gerő-féle politikai vezetés hibás döntéseitől, így a szovjet csapatok segítségül hívásának kérdésében sem. A forradalmi helyzet nem tette lehetővé a miniszterelnök számára, hogy a tömegkommunikációs eszközökön (rádió, sajtó, sajtótájékoztató) keresztül egyértelműen kijelentse, hogy a szovjet csapatok behívásáért nem őt terheli a felelősség. A Budapesten tartózkodó nemzetközi hírügynökségek, a nyugati lapok tudósítói nem kaptak hiteles információt a 23-án este és utána történt eseményekről, ezért beszámolóikban Nagy Imrere vonatkozóan téves információkat közöltek, és ezek tükröződtek vissza a Szabad Európa Rádió kommentárjaiban és a „Nemzetközi sajtószemlékben” is. Erről a felelőségről beszélt Gellért Andor, a SZER Magyar Osztályának vezetője is október 25-én este elhangzott kommentárjában, amelyben ugyancsak súlyos lépésnek minősítette a szovjet csapatok Nagy Imre által történő segítségül hívását. A *Le Mond* 1956. október 25-én délután megjelenő számának cikke még hozzátette, hogy „Nagy Imre szerencsecsillaga ennek következtében sokkal halványabban ragyog, mint a lengyel Gomulkaé, aki nem szorult orosz segítségre”.

A tudósítók október 24-én szóvá tették jelentéseikben, hogy nem tudnak telefonösszeköttetést létesíteni Budapesttel. Ez az információhiány bizonyára kihatott az október 25-én Nagy Imrével kapcsolatban megjelent tudósításokra, amelyeket korábban jeleztünk.

Fontosnak tartjuk felhívni a figyelmet arra, hogy a megmaradt „Nemzetközi sajtószemlék”-ben a szerkesztők nem számoltak be október 25-én a Kossuth Lajos téren, a Parlament előtt történt sortűzről, és ugyancsak nem tettek említést október 30-án a Budapesti Pártbizottság Köztársaság téri épületének ostromáról sem. Hiteles tájékoztatók hangzottak el Budapesten és vidéken, elsősorban Nyu-

gat-Magyarországon történt harci cselekményekről. Számtalanszor éles kritikát fogalmaztak meg, és elmarasztalták a Szovjetuniót a Varsói Szerződésben lefektetett pontok megszegése miatt.

Szinte minden lap a Nyugat csodálatát fejezte ki a szabadságharcban részt vevők bátorsága, helytállása és az egész magyar nép szabadságszeretete előtt.

A nyugati kormányok nyilatkozatokban sürgették az ENSZ Biztonsági Tanácsának összehívását, és hathatós intézkedést vártak a magyar ügyben. Számos felhívásban kérték országuk lakosságának segítségét, segélyakciók szervezésében, amelyek a magyar nép megsegítését célozták. Lelkesen számoltak be a lapok október 28-án, 29-én a magyar forradalom győzelméről és a szovjet csapatok kivonulásáról, de éreztették tudósításaikban a Nagy Imre-kormány bizonytalan helyzetét és intézkedéseinek gyakori eredménytelenségét is.

1956. november 4-ét követően a sajtószemlék adásaiban kivétel nélkül a nyugati lapok a szovjet intervenció elleni felháborodásukról, tiltakozásukról számoltak be, valamint a nyugati országok és az ENSZ tétlenségét hangsúlyozták. Sokan viszont a III. világháború veszélyétől félve elrettentek a fegyveres beavatkozástól. November 4-e után a nemzetközi sajtó és a SZER véleménye is megváltozott Nagy Imréről.

A rendelkezésünkre álló kommentárok és „Nemzetközi sajtószemlék” összefoglalói alapján megállapíthatjuk, hogy a nyugati lapok többsége reálisan látta a világpolitikai helyzetet, és tudósításaiban, elemzéseiben nem ígért nyugati fegyveres segítséget a magyar szabadságharcosoknak. A barikádon harcoló fegyvereseknek fegyvereik megtartására, a harc folytatására adhatott biztatást Mikes Imre kommentárja, és a sajtószemlékben megfogalmazott, a hallgatókhoz eljutó nyugati tiltakozás ereje a szovjet fegyveres beavatkozás ellen.